

A varsói Ady-megemlékezések után kétségtelenül Krakkó kapta a legnagyobb szerepet. A „Złoto i krew” címmel megjelent Ady-kötet a krakkói Irodalmi Kiadó gondozásában látott napvilágot. A régen várt kötet megjelenése alkalmából a kiadó, a krakkói Nemzetközi Könyv- és Sajtó Klub (KMPiK), valamint a Magyar Intézet ünnepi irodalmi estet szervezett. (Tadeusz Fangrat fordításában és szerkesztésében 1943-ban a budapesti Lengyel Intézet adott ki Ady-kötetet. Az újabb kiadás mintegy 35 évet váratott magára.) Az ünnepi irodalmi esten *Jerzy Robert Nowak* mondott bevezetőt, a verseket a krakkói Slowacki Színház művészei tolmácsolták. A Magyarbarátok Társasága szervezésében Bem tábornok szülővárosában, Tarnówbán is felejthetetlen Ady-ünnepség volt.

Az Ady-évforduló lengyelországi megmozdulásai között sajátos helyet foglalnak el az üzemekben (üzemi munkásoknak) tartott Ady irodalmi estek. A varsói WAREL Művekben működő Lengyel—Magyar Baráti Kör tagjainak és az üzem munkáskollektívájának a Magyar Intézet székházában szerveztek irodalmi estet. Az esten a kiváló színművész, Wojciech Semion és tanítványai, valamint Elżbieta Karas-Krasztel zongoraművésznő adtak műsort. Bevezető előadást ezúttal Aleksander Nawrocki költő tartott. Észak-Lengyelország egyik legjelentősebb városában, Toruńban, az ELANA Művek klubjában, a lengyel repülőgépipar fellegvárában, Mielecban, a helyi Munkás Művelődési Központban tartottak Ady irodalmi estet.

Irodalmi est volt Piotrków Trybunalskiban és Poznańban a Lengyel—Magyar Baráti Társaság szervezésében. A varsói Miczkiewicz Irodalmi Múzeumban is Ady-estre került sor. A vidéki Magyar Napok keretében Ady-est volt Jarosławban, a magyar történelemben oly sokak által ismert Przemysłben és a lengyel rézbányászat egyik központjában, Lubinban. A Nemzetközi Könyv- és Sajtó Klubokkal, kultúrházakkal együttműködve Ady költészetének szentelt estet szerveztek Czeszochowában, Lublinban, Nałęczówban és Wrocławban is. A gdański Ady-est megszervezését a Teatr Wybrzeże (Tenger melléki Színház) igazgatója, Leon Hebanowski vállalta magára.

A lengyelországi Ady-megemlékezések meglepően magas számából következik, hogy Ady Endre költészetét és ezzel együtt a magyar irodalom egy részét sok ezer lengyel ember ismerhette meg. Irodalmunk lengyelországi térképére Ady Endre neve is felkerült.

LAGZI ISTVÁN

SZOVJETUNIO

„Valamennyi nappal és valamennyi éjszaka...”

CSINGIZ AJTMATOV: A TENERPARTON FUTÓ TARKA KUTYA

„A köd nem oszlott el, és nem is volt szándékában. Meg se moccan. Úgy rémlett, hogy valamilyen fantasztikus és szörnyű, nem is földi lény, amely nyirkos nedvességet lehel, elnyelte az egész világot, a földet, az eget és a tengert...” — S e dermesztő tehetetlenségre kárhoztató, fátumszerűen előgomolygó tengeri ködben, a végtelen víz parányi foglyaként, egy csónak hánykolódik. Benne négy ember: három felnőtt s egy kisfiú, aki először szállt tengerre, hogy megtanulhassa a kis közösség életének alapját nyújtó fókavadászat mesterségét. Megmaradásuk esélye — ivóvizük fogytán, erejük megcsappant — egyre csökken, lélekőrli kiszolgáltatottságuk szinte teljesnek tűnik. Mind bizonyosabbá válik számukra, hogy a kollektív menekvésért vívott harc — önámítás csupán. Egyedül a véletlen segíthetne rajtuk:

talán hamarosan fölszáll a bénító köd, talán az áramlás elsodorja őket egy szigetig, talán... De a véletlenre — a csodára — való várakozás a teljes emberi vereség feltétlen elfogadása lenne. S ha elmarad: mindannyian odavesznek. E *totális* pusztulásba való belenyugvás megalázó képtelenségét azonban a közösségben gondolkodó, az élet iránt felelősséget érző ember nem fogadhatja el, valamiképp cselekedni kell. Mert az embertelen helyzet elleni tiltakozás elemi, lényegszerű embersége még ebben a fojtogatóan zárt helyzetben is megteremti az *életérdekű* döntés és cselekvés maradék esélyét: a felnőttek — közöttük a kisfiú apja is — föláldozzák magukat, hogy megmentseék vagy legalább meghosszabbítsák a gyermek, Kiriszka életét. Mert nem tudhatják: megmenekül-e a magára hagyott kisfiú, elegendő lesz-e a megmaradt csekély ivóvíz — lehetőségük egyedül a remény fönttartására nyílt. Kegyetlen próbatételek után Kiriszka végül megpillanthatja a tengerparton magasba törő, különös formájú szirtet: az otthon vágyott biztonságának, a veszendő élet megmaradásának jelképévé növekvő hatalmas tarka kutyát. Az emberi létet fenyegető arcatlan, félelmetes erők megtestesítőjévé lényegülő köd, noha iszonyú áron, legyőzött.

A mű ódai hangvételű és ihletettséggel zárórésze feltétlen érvényű életigazsággá emeli a cselekmény egészének közvetlen sugallatát: a kiszolgáltatottsággal való szembeszállás, az élet folytonosságának védelmében vállalt áldozat *nem lehet haszontalan*, még a legszükségesebben kiúttalannak tűnő, sorsszerű helyzetben sem. Mert benne — a drámai történet általánosítható tanulságaként — az élet humanizálásának lényegi feltétele, az ember közösségi természetének legelevenebb értéke, a jelenben a holnapot is teremtő felelőssége, a lét közönyére enyhíthő vigaszt nyújtó erkölcsisége ölt testet. A regénybeli szituáció végletessége heroikus áldozatot követelt. De a kibontott rendkívüli példa mindenekelőtt a hétköznapi világ számára mutatja az emberség hiteles mércéjét. Az író ama vágyát és reménységét sejtette, hogy a jövőért — a közösségért — hozott esélyeink maximumához szabott áldozatvállalás *természetes* emberi gesztussá válik. Végképp megszüntetvén az egyén védtelenségének, magára hagyatottságának, holnapja bizonytalanságának fájdalmas élményét. Kiriszka menekvésének „optimista tragédiája” egy emberibb élet reális távlatát, ígérteit sugározza, de határozott követelményt is rejt: lehetőségeink valóra váltásának erkölcsi parancsát. A példában megelevenedő magatartás- és életeszmény mind teljesebb vállalását.

A kisregény kezdősorainak természetfestő részei az utolsó mondatokban visszatérnek: „Bömbölt és kínlódott a tenger a sötétben, nekirontva és összezúzódva a szirtéken. A tenger csapásait visszhangozva, erőlködve dübörgött a kőkemény föld. Így állnak szemben egymással a teremtés óta — azóta, amióta nappal a nappal, és éjszaka az éjszaka, és a jövőben is így lesz, valamennyi nappal és valamennyi éjszaka, ameddig megmarad a föld és a víz a végtelen időben.” E félelmet ébresztő, borzongató fonságú képsor a mű elején a magábanvaló természet végtelenségét, kozmikus erejét hirdeti — roppant méreteinek tükrében az ember rendkívül kicsinynek, gyöngének, reménytelenül kiszolgáltatottnak tűnik. De a mű végén — magába sűrítve a történet egészének tanulságait — e kép szerepe gyökeresen megváltozik: immár a pusztító elemeken mégis diadalmaskodó ember nagyságát növeli, nembeli esélyeink határtalanságát tükrözi. Az emberét, akinek lenyűgöző hatalma közösségi öntudatában rejlik, aki utódaiban létrehívja önnön élete folytatását — továbbadva, újratelmeztve eszményeit, vágyait és gondolatait, az értékek szüntelen megőrzésének és kiteljesítésének reményében. Aki így „a tenger és az ég nagyságához nő fel, igazolja magát az örök elemek előtt, és a világok mélységével és magasságával mérheti magát.” Aki csak ennek teljesítésével töltheti be létebeli hivatását.

Mítoszok, legendák fonják körül a regény cselekményének alapszövetét; gazdagítva, tágabbra vonva a kibomló eszmeiség jelentéstartományát. Mert a rövid történetet az emberi lét végső nagy kérdéseinek szintjére emelik, az élet egészének folyamatába helyezik — a kisfiúért hozott áldozat így nyer mély fedezetet, egyetemesebb értelmet. A szárazföldet tollaiból teremtő-építő Luvr, a vadkacsa mítosza, a termékenység jelképező Halasszony ígész legendája — genezisük lényegéből fakadóan — egyaránt tanúsítják: az ember folyvást arra törekszik, hogy elvegye a világot

idegenségét, megértse törvényeit, így otthonra leljen természeti-emberi környezetében. Eme antropomorf rendteremtés szüntelen jelenlevő igénye a szigorú időbeli korlátok közé szorított egyéni élet értelmének keresésében, a vágyak és lehetőségek szembesítésében is megnyilvánul. Az egyén múlandóságának kíméletlen lét-törvénye a kisregény világának vissza-visszatérő motívuma. E pusztulás elkerülhetetlenségének gyötrő fájdalma azonban mindenkor létrehívja a humánus vigasz enyhítő panaceáját. Kis remekművében Ajtmatov is méltó választ ad a lét-nemlét föloldhatatlan antinómiájára, mert tudván tudja: létezik reális vigasz — oldható és emberarcúvá szelídíthető a távozás kízó fájdalma. Hiszen az életük feláldozására kényszerülő regénybeli férfiak nemcsak az emberi sors iránt közönyös természeti erőkkel küzdöttek meg: önnön halálfélelmükkel is. E végső határhelyzetben tanúsított magatartásuk végtelen önzetlenségének, egyértelműségének lényegi forrása pedig élet-szemléletük egészének minőségében rejlik — utolsó tettük távolról sem véletlenszerű: szigorúan motivált. A regény világában önfeláldozásuk természetes emberi cselekedetnek tűnik — a kibontott példa értékét számunkra épp ez alkotja. A gyermekét a törékeny kis csónakban magára hagyó apának ugyanis fia életben maradásának fenyegető bizonytalansága okozta a legélesebb fájdalmat. S nem az, hogy meg kell halnia...

Az ajtmatovi vigasz realitása természetességéből, szinte magától értetődő egyszerűségéből fakad — esélye folyvást jelenvaló, mivel életünk elemi rendjén alapul. A műben megelevenedő kis közösség mindennapjait — mint valamennyi társadalomban — a lét materiális alapjainak folytonos megteremtése fogja szigorú keretbe. E mindenki számára azonos érdekű tevékenységben az idősebbek fokozatosan átadják tapasztalataikat, főlhalmozott tudásukat — hagyományörzés és előrehaladás egységét biztosítva. S e megőrzés-átadás során az egyén az élet végtelen folyamatának aktív részévé válik, alkotásai és eszményei a jövőt is formálják, gazdagítják. A közösség holnapjával való intenzív azonosulás, a jelenben beteljesített hivatás, küldetés tudata, az Élet megmaradásának bizonyossága — a nembeliség és mindennapiság dialektikájának érvényesülése — fölülemelheti az egyént léte pillanatnyiságán. S így elérhető „a megbékítetlen megbékélés keserű gyönyörűsége”.

Ajtmatov válasza írók és költők sorának hasonló tanúságtételét idézi: az emberarcúvá tett élet, az oltalmazó-megtartó közösség élménye a halál elkerülhetetlenségének fájdalmát is enyhíti.

Enyhíti, de *teljességgel* föl nem oldhatja. Mert az ember nemcsak a közösség része, hanem szuverén egyéniség is — lénye egyszeri és megismételhetetlen. Az öreg Organ tündéri szépségű, az öneledt, teljes és harmonikus létezés iránti örök emberi vágy fogamzotta álmait a Halasszonyról *így* már senki sem álmodja tovább. S Kiriszk sem pusztán a jövőendő képviselője az apa számára, hanem mindenekelőtt kislánya, akihez ezernyi emlék, érzelmi melegség, vágyak és remények sokasága köti — elszakadni tőlük irgalmatlanul nehéz. De hiszen — a halál közeledtén — épp ezért van emberi *vigasra* szükségünk...

Ajtmatov emlékezetes kisregénye az élet egészének legátfogóbb övezeteiről, emberi lényegünk korokat átívelő időszerűségű kérdéseiről vall — érvényes és egyetemes ideálokat nyújtva. S e korszerűségében megragadott egyetemesség: a valódi remekművek feltétlen ismérve. A *tengerparton futó tarka kutya* ama művek sorába illeszkedik, melyek megteremtik az irodalom emberi küldetésébe vetett hitünk folytonosságát. S amelyek létrehívják a világgal való teljes értelmi-érzelmi azonosulást oly ritka élményét. (*Európa, 1977.*)

BALOGH ERNŐ